

การจัดการเรียนการสอนตามหลักการไตรสิกขาตามทฤษฎีหลังนวยุคสายกลาง
Teaching and Learning Approach According to Tri- Sikkha
Based on Moderate Postmodern Philosophy

ใจกลั่น นาวาบุญนิยม

Jaiklan Navaboonniyom

รวิช ตาแก้ว

Ravich Takaew

กิริติ บุญเจือ

Kirti Bunchua

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Graduate School, Suan Sunandha Rajabhat University

Email: noy707191@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 1 มีนาคม 2566

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 31 ธันวาคม 2566

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 31 ธันวาคม 2566

บทคัดย่อ

การจัดการเรียนการสอนตามหลักการไตรสิกขาเป็นการจัดการเรียนการสอนที่นำ อธิศีล อธิจิต อธิปัญญา มาใช้ในการจัดการสอน โดยจัดแผนการเรียนรู้ที่เริ่มต้นด้วย ศีล การฝึกสมาธิ และเรียกการเรียนรู้ความรู้ต่างๆ ว่า ปัญญา ซึ่งเป็นการใช้ไตรสิกขาตามแนวความคิดปรัชญานวยุคที่เชื่อและยอมรับวิถีคิดวิทยาศาสตร์ จึงทำให้หลักการไตรสิกขาที่นำมาใช้ มีความเคร่งครัดตามแบบแผน มุ่งผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนมุ่งเรียนเก่ง มุ่งแข่งขัน แต่ขาดความสุขในการเรียนรู้ หลักการของปรัชญาหลังนวยุคสายกลางเป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีความยืดหยุ่น ผ่อนคลาย ยอมรับความคิดเห็นที่หลากหลาย หากนำหลักการไตรสิกขามาจัดการเรียนการสอนจะดำเนินการได้หรือไม่ การวิจัยนี้เป็นเชิงปรัชญามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนแบบไตรสิกขาตามทฤษฎีหลังนวยุคสายกลาง ผลการวิจัยพบว่า หลักการไตรสิกขาตามทฤษฎีหลังนวยุคสายกลาง สามารถจำแนกความหมายไตรสิกขาได้คือ 1. อธิศีลสิกขา เป็นการฝึกอบรมตนให้มีศีลเป็นปกติสามารถจำแนกอธิศีลได้ 3 ระดับคือ ระดับกายคือ มีกายที่ปกติไม่ผิดในศีลและวินัย ระดับใจคือมีจิตใจสงบในขณะที่ปฏิบัติศีลและ ระดับจิต คือมีจิตใจสงบเป็นปกติและมีความรู้ความเข้าใจว่าปฏิบัติศีลเพื่ออะไร 2. อธิจิตสิกขา เป็นการฝึกอบรมตนให้มีความสงบหรือมีสมาธิแล้วนำเอาสมาธิมาใช้ประโยชน์ในทางปัญญา จำแนกเป็น 3 ระดับคือ ระดับกายคือมีกายสงบ ระดับใจคือมีใจที่สงบ นิ่ง ว่าง และระดับจิต คือ มีความละเอียดความใส่ใจเข้าไปรู้อารมณ์ขณะประพาศศีลแต่ละข้อ 3. อธิปัญญา การฝึกอบรมตนให้มีปัญญา จำแนกเป็น 3 ระดับคือ ระดับกายเป็นความฉลาดทางสมอง ได้แก่ความรู้ความจำของสมอง ระดับใจเป็นความฉลาดทางอารมณ์ และระดับจิตเป็นความฉลาดทางด้านศีลธรรม รวมถึงคุณธรรมและ

จริยธรรม การจำแนกไตรสิกขาเพื่อการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาตามกระบวนทรรศน์ปรัชญา
หลังนวยุคสายกลาง ผลการวิจัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ในการศึกษาในระดับต้น
ควรสอนไตรสิกขาเฉพาะระดับกาย ในระดับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นสามารถใช้ระดับจิตใจได้ ซึ่งในการจัดการ
เรียนการสอนสำหรับกลุ่มที่มีความถนัดทางการคิดควรเริ่มด้วยอภิปัญญาสิกขา ส่วนผู้เรียนที่มีความถนัด
ทางด้านปฏิบัติ สามารถเรียงลำดับใหม่ได้ตามความพร้อมและความสนใจของผู้เรียน ข้อเสนอแนะในการ
วิจัยควรนำหลักการไตรสิกขามาขยายความสู่การจัดการเรียนการสอนในแต่ละระดับชั้นเรียน

คำสำคัญ : วิธีการจัดการเรียนการสอน, ไตรสิกขา, ปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง

ABSTRACT

Teaching and learning approach according to Tri-Sikkha is an approach in which Adhisila-Sikkha, Adhicitta-Sikkha, and Adhipanna-Sikkha are applied. The learning plan starts from Sila and meditation practice while knowledge learning is called Panna or wisdom. This is to use Tri-Sikkha according to the modern philosophy that believes in and accept the scientific thought, so Tri-Sikkha used in it is strict and aims at the learning achievements. As a result, the learners aim at good achievements and competition until they feel unhappy in learning. The Moderate Postmodern Philosophy is established to develop the quality of life, be flexible and relaxed, and accept a variety of opinions. Is it possible to apply Tri-Sikkha principle in teaching and learning? This philosophical study aimed at studying the teaching and learning according to Tri-Sikkha based on the Moderate Postmodern Philosophy. The result showed that Tri-Sikkha based on Moderate Postmodern Philosophy Paradigm had three meanings. 1) Adhisila-Sikkha, which was self-training to have precepts regularly, could be divided into 3 levels: including physical body level or normal physical body that did not break precepts and discipline; mind level or clam mind while practicing precepts, and spiriture level or normal peaceful mind and having understanding why we practiced precepts. 2) Adhicitta-Sikkha, which was self-training to have calmness or meditation before using such meditation based on wisdom, could be divided into 3 levels: physical body level or clam physical body; mind level or clam and still mind; and spiritual level or attention to observe emotions while practicing each precept. 3) Adhipanna-Sikkha, which was self-training to have wisdom, could be divided into 3 levels: physical body level or brain quotient, e.g., knowledge and understanding in brain, mind level or emotional quotient; and spiritual level or moral quotient as well as morality and ethics. From classifying Tri-Sikkha for teaching and learning approach according to Tri-Sikkha based on the Moderate Postmodern Philosophy Paradigm, the results may be applied to fit to the learners' age. At the primary learning, Tri-Sikkha should be taught at the physical

body level, and the mind and spiritual level should be taught at higher level. Teaching and learning approach for learners with cognitive quotient should start from Adhi-panna. For learners with practice quotient, Tri-Sikkha may be re-ordered based on their preparedness and interest. It is suggested that Tri-Sikkha should be expanded to teaching and learning in each studying level.

Keywords: Teaching and Learning Approach, Tri- Sikkha, Moderate Postmodern Philosophy Paradigm

1. บทนำ

การจัดการเรียนการสอนแบบไตรสิกขา นิยมใช้ในโรงเรียนวิถีพุทธเป็นการใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนไตรสิกขา ที่นำมาเพียงบางส่วนจากหลักการของศีลสิกขา สมาธิสิกขา และปัญญาสิกขา ส่วนที่หายไปจากไตรสิกขา คือคำว่า “อริ” ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนในแต่ละระดับชั้นตั้งแต่ประถมศึกษา มัธยมศึกษา จึงมีลำดับสาระเริ่มต้นด้วยศีลสิกขา โดยการจัดสิ่งแวดล้อมและสร้างข้อตกลงร่วมกันในห้องเรียน ด้วยการควบคุมพฤติกรรมทางกาย วาจาไม่ให้ผิดศีล จากนั้นจึงให้นักเรียนนั่งสมาธิเพื่อสงบจิตใจและเปิดใจรับรู้สิ่งใหม่ๆ จากครูผู้สอน และการเรียนรู้ในเชิงวิชาการที่เรียกว่า “ปัญญา” สำหรับการประเมินผล ตัดสินด้วยผลการเรียนด้วยคะแนนเหมือนกันทุกระดับ รูปแบบที่ใช้ได้ผลรับดีในระดับหนึ่ง ผลจากรายงานการวิจัยพบว่ารูปแบบการจัดการเรียนการสอนไตรสิกขาเป็นรูปแบบที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียน กล่าวคือเป็นการนำอริศีล อริจิต อริปัญญา มาฝึกฝนให้แก่ผู้เรียนได้ประพาส ปฏิบัติ การจัดการเรียนการสอนแบบไตรสิกขานั้นเป็นรูปแบบตามขนบธรรมเนียมที่สืบทอดกันมายาวนาน ปัญหาในการจัดการเรียนการสอนไม่มีการบันทึกไว้ เพราะเป็นการทดลองสอนในระยะสั้นเฉพาะในช่วงที่ทำวิจัยเท่านั้น ยังไม่มีการขยายผลหรือติดตามผลในระยะยาว ผู้วิจัยเป็นผู้นำไปปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขามานานกว่า 30 ปี ได้พบปัญหาว่า การเริ่มต้นการเรียนรู้ด้วยศีลสิกขาทุกครั้ง นักเรียนสามารถควบคุมกายวาจาในขณะที่เรียนรู้ได้ มีข้อเสียในส่วนการทำให้การเปิดใจรับการเรียนรู้หรือเปิดรับปัญญาของผู้เรียนลดลง เพราะผู้เรียนได้ใช้พลังงานในการควบคุมศีลและวินัย โดยระมัดระวังไม่ให้ผิดศีลและผิดวินัย รวมทั้งการทำสมาธิของนักเรียนก็เป็นการทำสมาธิเฉพาะช่วงเวลาที่เราบอกและนั่งหลับบ้าง นั่งฟุ้งซ่านบ้าง ในระยะเวลา 3-5 นาที จึงทำให้ไม่ซาบซึ้งในเรื่องสมาธิ สำหรับปัญญาหรืออริปัญญานั้น ยังไม่ประสบผลสำเร็จเพราะนักเรียนยังไม่สามารถนำสิ่งที่เรียนรู้มาพัฒนาต่อได้ หรือนำมาใช้ต่อได้ อีกทั้งยังมุ่งมั่นการแข่งขัน มุ่งผลการเรียน นักเรียนที่สนใจศึกษาธรรมะและนำธรรมมาเป็นหลักในการใช้ชีวิต มีจิตสำนึกในการเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นยังมีน้อย ผู้วิจัยจึงมุ่งแสวงหาแนวทางต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอนของผู้วิจัยเอง รวมทั้งโรงเรียนในเครือข่ายสัมมาสิกขาที่มีการจัดการเรียนการสอนแบบไตรสิกขา กล่าวคือ การนำไตรสิกขาอธิบายตีความใหม่ตามแนวคิดปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง เนื่องจากปรัชญาหลังนวยุคสายกลางเป็นปรัชญาที่เปิดกว้างในการตีความ เพื่อการแลกเปลี่ยน การหันหน้าเข้าหากัน สร้างและเลือกสิ่งที่ดีงามของ

สังคมมาประยุกต์ใช้ร่วมกัน ผู้วิจัยจึงนำการจัดการเรียนการสอน แบบไตรสิกขามาตีความตามทฤษฎีประจักษ์
หลังนวยุคสายกลาง ทั้งนี้เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนแบบไตรสิกขาตามทฤษฎีประจักษ์หลังนวยุคสายกลาง

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงประจักษ์ โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร และวิภาษวิธี ซึ่งเป็นการตั้งคำถามที่อาจ
ตอบได้หลายคำตอบที่เป็นไปได้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการรับฟังเหตุผลที่สนับสนุนในแต่ละคำตอบ
เพื่อค้นหาคำตอบที่ดีที่สุดจากการรับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่ายเท่าที่จะทำได้

4. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาแนวคิดปรัชญาหลังนวยุคสายกลางสามารถนำมาจัดการเรียนการสอนตามหลักการ
ไตรสิกขาได้ ผู้วิจัยพบว่า หลักไตรสิกขาเมื่อนำมาตีความหมายเพื่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แนวคิด
ปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง สามารถตีความได้ว่า หลักไตรสิกขาเป็นหลักการอบรมของพระพุทธองค์ที่ทรงตรัส
แสดงไว้เมื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน สามารถจำแนกองค์ประกอบของไตรสิกขาได้ ดังนี้

1. อธิศีลสิกขา เป็นการฝึกอบรมตนให้มีศีลเป็นปกติสามารถจำแนกอธิศีลได้ 3 ระดับคือ อธิศีลระดับ
กายคือ มีกายที่ปกติไม่ผิดในศีลและวินัย อธิศีลระดับใจคือมีจิตใจสงบในขณะที่ปฏิบัติศีลและ อธิศีลระดับจิต คือ
มีจิตใจสงบเป็นปกติและมีความรู้ความเข้าใจว่าปฏิบัติศีลเพื่ออะไร

2. อธิจิตสิกขา เป็นการฝึกอบรมตนให้มีความสงบหรือมีสมาธิแล้วนำเอาสมาธิมาใช้ประโยชน์ในทาง
ปัญญา จำแนกเป็น อธิจิตสิกขาระดับกายคือมีกายสงบ อธิจิตสิกขาระดับใจคือมีใจที่สงบ นิ่ง ว่าง และอธิจิต
สิกขาระดับจิต คือ มีความละเอียดความใส่ใจเข้าไปรู้อารมณ์ขณะประพาศศีลแต่ละข้อ อย่างกระจ่าง รวมถึงรู้
และเข้าใจผัสสะเมื่อมีสิ่งมากระทบการปฏิบัติศีล

3. อธิปัญญา เป็นการฝึกอบรมตนให้มีปัญญา จำแนกเป็นอธิปัญญาระดับกายเป็นความฉลาดทาง
สมอง ได้แก่ความรู้ความจำของสมอง อธิปัญญาระดับใจเป็นความฉลาดทางอารมณ์ ปัญญาระดับรู้อารมณ์
ควบคุมอารมณ์ได้ และอธิปัญญาระดับจิตเป็นความฉลาดทางด้านศีลธรรม รวมถึงคุณธรรมและจริยธรรม อีกทั้ง
ทั้ง ปรัชญาหลังนวยุคสายกลางยอมรับการตีความหมายที่แตกต่างโดยใช้หลักการ Reread all Reject none
ซึ่งไม่ยึดมั่นถือมั่นในการตีความแบบใดแบบหนึ่ง สามารถนำมาใช้เลือกหลักการที่ดี วิธีการที่ดี ที่มีอยู่เดิมมาใช้
ร่วมกับสิ่งใหม่จะพัฒนาขึ้น โดยมีได้ลัมล้างของเดิมแต่อย่างไร เมื่อมีการตีความหมายของไตรสิกขาแล้ว
สามารถนำมาใช้โดยนำมาจัดเรียงลำดับไตรสิกขาใหม่เพื่อ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ตามแนวคิดเดิม ให้สอดคล้อง
กับความต้องการของผู้เรียน สังคม และประเทศชาติ ผู้สอนจึงสามารถสลับลำดับของการจัดการเรียนการสอน
ได้ ไม่ต้องเคร่งครัดไปตามลำดับ ศีลสิกขา จิตสิกขา ปัญญาสิกขา ทำให้ผู้เรียนไม่เบื่อหน่ายต่อกิจกรรมการ
จัดการเรียนรู้

5. อภิปรายผลการวิจัย

หลักการไตรสิกขาเป็นการศึกษาตามหลักการแบบพุทธศาสตร์ มีลักษณะการเน้นใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านอริสติกสิกขา เป็นการฝึกฝนพัฒนาในด้าน ความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกาย วาจาด้วยความรู้ความเข้าใจ 2) ด้านอริจิตสิกขา เป็นฝึกอบรมทางจิตใจ หรือการฝึกสมาธิแล้วนำเอาสมาธิมาใช้ประโยชน์ในทางปัญญา มีความละเอียดความใส่ใจเข้าไปรู้และเข้าใจว่าคิดอะไรทำอะไร 3) ด้านอริปัญญาสิกขา เป็นการฝึกฝนพัฒนาทางปัญญา ให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลาย ตามความเป็นจริง รู้ความเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่ทำให้แก้ไขปัญหามาตามไปตามแนวทางแห่งเหตุผล สอดคล้องกับแนวคิดของศาสตราจารย์พิเศษ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงไตรสิกขาว่า กระบวนการศึกษาภายในตัวบุคคล แบ่งเป็น 3 ชั้นใหญ่ๆ เรียกว่า ไตรสิกขา เป็นการศึกษาของพุทธ (พุทธ คือ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน) เป็นลักษณะ 3 ด้านบนแกนอันเดียวกัน คือปัญญาที่พัฒนาประณีตประหยดยิ่งขึ้นไป ในจิตใจที่ติงาม สุขสดใสมีพลังเข้มแข็งด้วยสมาธิ โดยการสื่อสารพฤติกรรมที่สัมพันธ์อย่างเกื้อกูลกันกับเพื่อนมนุษย์ รวมถึงสิ่งแวดล้อมที่เป็นรากฐานรับรองสนับสนุน ทำให้เกิดการศึกษแบบบูรณาการ ทั้ง 3 ด้าน เรียกว่า ไตรสิกขา ทั้งสามอย่างนี้ มีการเกิดการปฏิบัติตลอดเวลาแยกกันไม่ได้ และสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส) ได้กล่าวถึงไตรสิกขาว่า เป็นขั้นของการปฏิบัติศาสนา ซึ่งมีข้อปฏิบัติ 3 ชั้นคือ 1) สิกขาขั้นแรกสุด คือ ศีล หมายถึงการประพฤติดี ประพฤติถูกต้องตามหลักทั่วไป จำแนกเป็น ศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 ศีล 227 เป็นต้น 2) สิกขาขั้นที่สอง คือ สมาธิ ได้แก่การบังคับจิตใจตนเองให้อยู่ในสภาพที่จะทำประโยชน์มากที่สุดตามที่ตนเองต้องการ สมาธิตามความหมายที่แท้จริง พระ พุทธเจ้าตรัสว่า “กมมนิโย” แปลว่า สมควรแก่การงาน และเป็นคำสุดท้ายที่ทรงแสดงลักษณะของจิตที่เป็นสมาธิ 3) สิกขาขั้นที่สามคือ ปัญญา หมายถึงการฝึกฝนให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและสมบูรณ์ที่สุด ในสิ่งทั้งปวงตามที่มันเป็นจริง และสอดคล้องกับแนวคิดของ สมณะโพธิรักษ์ อธิบายว่า ศีลสิกขา นอกจากความหมายถึงศีล 5 ของนักเรียนแล้วศีลยังรวมความถึง การรู้จักรับผิดชอบต่อสังคม สมาธิสิกขาคือ อบรมให้เกิดความตั้งมั่นแห่งจิต หมายถึง ภาวะที่จิตสงบนิ่ง ไม่หวั่นไหว แน่วแน่อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งนาน ๆ อันเป็นลักษณะของจิตที่มีอารมณ์หนึ่งเดียว มีอารมณ์เป็นหนึ่ง และปัญญาสิกขา หมายถึงการฝึกฝนให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและสมบูรณ์ที่สุด

การตีความไตรสิกขาเพื่อจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง ผู้วิจัยพบว่าสามารถจำแนกองค์ประกอบของไตรสิกขาได้ ดังนี้

1. อริสติกสิกขา จำแนกได้ ดังนี้ 1.1) อริสติกสิกขาระดับกาย หมายถึง การอบรมรักษาศีลและระเบียบวินัยได้โดยที่ไม่ได้ละเมิดทางกาย 1.2) อริสติกสิกขาระดับใจ หมายถึง การอบรมใจในการปฏิบัติศีลให้ใจเป็นปกติในการรักษาศีล มีอารมณ์เป็นปกติในการรักษาศีลในแต่ละข้อ และ 1.3) อริสติกสิกขาระดับจิต หมายถึง มีความละเอียดความใส่ใจเข้าไปรู้และเข้าใจว่า การประพฤติศีลแต่ละข้อมีความสำคัญอย่างไร อย่างเข้าใจกระจ่าง รวมถึงรู้และเข้าใจในขณะปฏิบัติศีล หรือมีสิ่งมากระทบการปฏิบัติศีล สอดคล้องกับสมณะโพธิรักษ์ ที่อธิบายว่า การรักษาศีลเป็นการรักษากาย วาจาและจิตใจ

2. อริจิตสิกขา เป็นการฝึกอบรมจิตให้รู้อารมณ์ของจิตจำแนกได้ดังนี้ 2.1) อริจิตสิกขาระดับกาย หมายถึง การฝึกอบรมให้เกิดการรู้อารมณ์ทางกาย มีความตั้งมั่นสงบทางกาย 2.2) อริจิตสิกขาระดับใจ หมายถึงการฝึกอบรมให้เกิดการรู้อารมณ์ (Emotion) อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด คุณภาพของสติที่มีสมาธิที่

อยู่ที่ใจ 2.3) อธิจิตสิกขาระดับจิต หมายถึง หมายถึงการฝึกอบรมให้เกิด ตัวจิตเป็นผู้รู้ รู้อารมณ์และความคิด ในสมองว่าคิดอะไร จิตเป็นสิ่งที่รู้ สิ่งที่ถูกรู้คืออารมณ์รู้ต่อจากศีลสิกขาระดับใจว่าสมองคิดอะไร สอดคล้องกับ ศาสตราจารย์พิเศษ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงจิตสิกขาว่า ด้านที่ 2 ด้านจิตใจ ก็ดูว่า สภาพจิตของเรา ที่กำลังทำอยู่หรือกำลังทำกิจกรรมอันนี้ เราทำด้วยเจตนาอย่างไร มีความมุ่งหมายอย่างไร มีแรงจูงใจอะไร มีความหวังดี ประารถนาดี อยากจะช่วยเหลือเกื้อกูลหรือคิดร้าย มีจิตใจซึ้นบานแจ่มใสหรือขุ่นมัว มีความสุขหรือความทุกข์ เป็นต้น

3. อธิปัญญา จำแนกได้ดังนี้ 3.1) อธิปัญญาสิกขาระดับกาย หมายถึงการฝึกอบรมปัญญาในระดับ สมองหรือที่เรียกว่า ความฉลาดทางสมอง (Intelligent Quotient หรือ IQ) เป็นความสามารถทางปัญญา ด้านความคิด ความจำ 3.2) อธิปัญญาสิกขาระดับใจ หมายถึงการฝึกอบรมปัญญาในระดับอารมณ์หรือที่เรียกว่า ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Quotient หรือ EQ) 3.3) อธิปัญญาสิกขาระดับจิต เป็นการ ฝึกอบรมปัญญาในระดับจิต หรือที่เรียกว่า ความฉลาดทางคุณธรรมจริยธรรม เป็นระดับสติปัญญาทางด้าน คุณธรรมที่มีในจิต (Moral Quotient หรือ MQ) เป็นความฉลาดทางคุณธรรม จริยธรรม ระดับสติปัญญา สอดคล้องกับดร.โรเบิร์ต โคลส์ จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ที่แยกเรื่องศีลธรรมออกจาก IQ และ EQ

6. สรุปผล

แนวคิดปรัชญาหลังนวยุคสายกลางที่นำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนการสอนไตรสิกขานั้น มิได้ เปลี่ยนแปลงความหมายและสาระสำคัญของไตรสิกขา แต่ได้นำไตรสิกขามาตีแผ่ความหมายให้มีอริสธ อธิจิต อธิปัญญาจำแนกเป็น 3 ระดับคือ ระดับกาย ระดับใจ และระดับจิต และเลือกใช้ในการจัดการเรียนการสอน ให้เหมาะสมกับผู้เรียน เป็นการปูทางให้ผู้เรียนเข้าถึงคุณค่าของศาสนาตามลำดับ การจัดการเรียนการสอน ตามหลักไตรสิกขาตามกระบวนการศรัทธาหลังนวยุคสายกลางมุ่งผลสำเร็จให้ผู้เรียนเป็นคนดีมีปัญญา มี ศีลธรรมปกติ คุณธรรมปกติ และจริยธรรมปกติ

ปรัชญาหลังนวยุคสายกลางยอมรับการตีความหมายที่แตกต่างโดยใช้แนวคิด Reread all Reject none จึงไม่ยึดมั่นถือมั่นในการตีความแบบใดแบบหนึ่ง สามารถลดความขัดแย้งและนำมาใช้เลือกหลักการที่ดี วิธีการที่ดี ที่มีอยู่เดิมมาใช้ร่วมกับสิ่งใหม่จะพัฒนาขึ้น โดยมีได้ลัทธิของเดิมแต่อย่างไร

7. ข้อเสนอแนะ

แนวทางของการประยุกต์ใช้ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนวิถีพุทธ เหมาะสมแก่การจัดการเรียนรู้ตามหลักการไตรสิกขากลุ่มต่าง ๆ ได้ โดยควรคำนึงถึง ความเหมาะสมกับกลุ่ม คนที่หลากหลาย เช่น กลุ่มเด็กวัยก่อนเรียน วัยเรียนในระดับประถมศึกษาทั้งตอนต้นและตอนปลาย ระดับ มัธยมศึกษา รวมถึงระดับมหาวิทยาลัย

2. ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทุกศาสนามีใช่เฉพาะ พระพุทธศาสนาเท่านั้น เพราะ แต่ละศาสนาย่อมมีศีลตามหลักศาสนา มีสมาธิหรือจิตใจที่ตั้งมั่น และมีปัญญาอยู่ในของคำสอนของศาสนา

ต่างๆ เมื่อนำแนวคิดปรัชญาหลังนวยุคสายกลางมาปรับใช้ร่วมกันแล้ว ย่อมส่งเสริมคุณค่าคำสอนทางศาสนา ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น เช่น ใช้กับโรงเรียนปอเนาะสามารถนำเอาหลักการไตรสิกขาไปใช้โดยปรับเปลี่ยนคำให้ สอดคล้องคำสอนของศาสนาอิสลาม เป็นต้น

3. ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้กับการศึกษานอกโรงเรียน การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตาม อรรถาศัยได้ ในส่วนของอิสลามศึกษา อธิจิตศึกษา และอधिปัญญาศึกษาที่ผู้วิจัยจำแนกเป็น 3 ระดับนั้น ผู้นำไปใช้ สามารถนำไปประยุกต์ให้เหมาะสมกับนโยบายและความต้องการของหลักสูตรที่กำหนด

4. ผลการวิจัยนี้นำไปใช้งานระดับบุคคล โรงเรียน ชุมชน และระดับประเทศได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาหลักการไตรสิกขาตามแนวคิดปรัชญาหลังนวยุคสายกลางเพื่อการจัดการเรียนการสอน ในระดับต่างๆ เช่น ระดับก่อนวัยเรียน ระดับประถม และระดับมัธยม เป็นต้น

2. ควรศึกษาหลักการจัดการศึกษาตามหลักการไตรสิกขาตามแนวคิดปรัชญาหลังนวยุคสายกลางใน ศาสนาอื่นๆเช่น อิสลาม ฮินดู และ คริสต์ เป็นต้น

3. ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักการไตรสิกขาตามแนวคิดปรัชญาหลังนวยุคสายกลางเพื่อการจัดการเรียน การสอน

บรรณานุกรม

กীরติ บุญเจือ. (2546). **ปรัชญาอรรถปริวรรตของมนุษยชาติ เล่ม 6 ในชุดปรัชญาและศาสนาเซนต์จอห์น**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น.

_____. (2545). **ปรัชญาหลังนวยุค แนวคิดเพื่อการศึกษาแผนใหม่**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดวงกมล.

กุลิศรา จิตรชญาวณิช. (2563). **พิมพ์ครั้งที่ 2. การจัดการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย

ทิตินา แคมมณี. (2563). **พิมพ์ครั้งที่ 24. ศาสตร์การสอน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก. (ป.อ. ปยุตโต). (2538) **การศึกษาเพื่อสันติภาพ**. กรุงเทพฯ: สหธรรมมิก.

ยุทธภักดิ์ พินิจ, กীরติบุญเจือ และรวีช ตาแก้ว. (2564). **จริยธรรมคริสเตียนกับปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง**.

วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 6(5), 157-170.

สมาคมผู้ปฏิบัติ. (2545). **ค้นออกมาจากศีล**. กรุงเทพฯ: ฟาอภัยจำกัด.

สัมมาสัมพุทธสาวก. (2526). **สมาธิพุทธ**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิธรรมสันติ.

สำนักคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. (2550). **พระไตรปิฎก ประมวลคัมภีร์ และแหล่งค้นพุทธศาสตร์**

ฉบับคอมพิวเตอร์ (BUDSIR VI for Window). CD-ROM.

IQ EQ MQ, สืบค้นเมื่อ ธันวาคม, 22, 2565, จาก <https://www.trueplookpanya.com>.